

จารึกพ่อขุนรามคำแหง

กับคำอธิบาย

ของ หลวงวิจิตรวาทการ

—————
คณะรัฐมนตรี

พิมพ์แจกในงานกฐินพระราชทาน

ณ วัดป่าทุมคงคาราม

วันที่ ๑๒ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๔๗๗

—————
พิมพ์จำนวน ๒๕๐๐ ฉบับ

พิมพ์ที่โรงพิมพ์พระจันทร์

จารึกพ่อขุนรามคำแหง

กับคำอธิบาย

ของ หลวงวิจิตรวาทการ

คณะกรรมการ

พิมพ์แจกในงานฉลองพระราชนิพนธ์

ถวายเป็นปฐมศกการพิมพ์

วันที่ ๑๒ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๑๗

พิมพ์จำนวน ๒๕๐๐ ฉบับ

พิมพ์ที่โรงพิมพ์พระจันทร์

คำนำ

ในการทอดกฐินครั้ง^{๕๕}นี้ ข้าพเจ้าได้ขอให้หัตถ
วิจิตรวาทการ อธิบดีกรมศิลปากร เลือกรหาเรื่อง
ใดเรื่องหนึ่งให้ตามแต่จะเห็นสมควร เพื่อพิมพ์แจก
แก่ผู้ที่มาช่วยหัดต่อและอนุโมทนาตั้งที่ทำมาแต่ในวัน
อื่น ๆ หัตถวิจิตรวาทการได้เลือก “จารึกพ่อขุน
รามคำแหง” พร้อมทั้งคำอธิบายที่หัตถวิจิตรวาท
การทำขึ้น พิมพ์แจกในครั้ง^{๕๕}

“จารึกพ่อขุนรามคำแหง” เป็นสิ่งสำคัญเพียงไร
หัตถวิจิตรวาทการได้อธิบายไว้ถ้วนแล้ว และ
ถึงแม้จารึก^{๕๕}นั้นจะได้เคยพิมพ์มาแล้วถึง ๒ ครั้ง ก็
ยังไม่เคยทำคำอธิบายกันอย่างละเอียดชัดเจนเหมือน
คราว^{๕๕}นี้ ข้าพเจ้าจึงหวังว่าหนังสือเล่ม^{๕๕}นี้เป็นคุณ
ประโยชน์แก่ผู้สนใจในกรรศึกษา ให้ทราบประวัติ

ความเป็นไปของบ้านเมือง ในสมัยที่กรุงสุโขทัยเป็น
 ราชธานี และให้ทราบจริยวัตรของบรรพบุรุษที่
 ได้กระทำคุณประโยชน์อันยิ่งใหญ่แก่ชาติไทย คือ
 พ่อขุนรามคำแหง พระร่วงเจ้า ความอุทิศหาวิธี
 ภาพของพระองค์กระทำให้ชาติไทยรอดพ้นอำนาจของ
 ต่างต่าง และตั้งเป็นปึกแผ่นแน่นหนา สัมควรที่
 พวกเราจะช่วยกันรักษาความมั่นคงของชาติ และ
 เกียรติของไทยไว้ให้เหมือนอย่างพ่อขุนรามคำแหง
 พระร่วงเจ้าได้ทรงทำมาแล้ว

อันหนึ่งคือเรื่องนี้เป็นเอกสารสำคัญ หดวง
 วิจิตรวาทการเห็นว่าควรจะได้พิมพ์ในโรงพิมพ์ที่มีผู้
 มีชื่อ นายกิม หงส์ตดามภักดิ์ เจ้าของโรงพิมพ์
 พระจันทร์ได้ทราบความเรื่องนั้น ก็รับเอาไปพิมพ์ช่วย
 เป็นส่วนกุศลในงานพระกรุณาทานครั้งนี้โดยไม่คิดราคา
 ข้าพเจ้าขอขอบใจเจ้าของโรงพิมพ์พระจันทร์ที่ได้เข้า
 มีส่วนในกุศลบุญราศีครั้งนี้ ซึ่งเป็นองค์พระยานแห่ง

๕

ความสำคัญ ร่วมมือร่วมใจกันในกิจการอันควร
อนุโมทนา

พ.อ. พระยาพหลพลพยุหเสนา

นายกรัฐมนตรี

วังปารุสกวัน

วันที่ ๒ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๗๗

คำชี้แจง

เจ้าคุณพหลพลพยุหเสนา นายกรัฐมนตรี ได้
สั่งให้ข้าพเจ้า จัดหาต้นฉบับหนังสือพิมพ์ในงาน
กฐินเป็น ๔ เรื่อง ท่านได้แจ้งความประสงค์ของ
ท่านมาให้ทราบ ๓ เรื่อง ส่วนเรื่องที่ ๔ นั้น ท่าน
อนุญาตให้ข้าพเจ้าเลือกเองตามความพอใจ ทั้ง
สามเรื่องที่ท่านแสดงความประสงค์ไว้นั้น ข้าพเจ้า
ได้จัดทำไปแล้ว คือ (๑) เรื่องตำนานกฐิน ซึ่ง
ข้าพเจ้าได้เรียบเรียงขึ้นใหม่ (๒) ประมวลสังฆ
วจา และ (๓) ประมวลสุนทรพจน์ ๒ เรื่อง
หลังนี้ ข้าพเจ้าเป็นแต่รวบรวมของที่มียู่แล้ว
ส่วนเรื่องที่ ๔ ซึ่งท่านเจ้าคุณนายกรัฐมนตรีได้
อนุญาตให้ข้าพเจ้าเลือกตามความพอใจนั้น ข้าพ
เจ้าได้เลือกเอา จารึกพ่อขุนรามคำแหง ๓ พิมพ์

พร้อมทั้งคำอธิบายของข้าพเจ้า

การที่ข้าพเจ้าเลือกเอาเรื่องนำมาพิมพ์ ก็เพราะงานศิลปจารึกเป็นงานที่ข้าพเจ้ารักที่สุด ศิลปจารึกเป็นเครื่องมือที่มานำยิ่งกว่าสิ่งใด ๆ ในการศึกษาโบราณคดีและประวัติศาสตร์ กล่าวโดยฉะเพาะ ศิลปจารึกของพ่อขุนรามคำแหง ซึ่งได้นำมาพิมพ์ในที่นี้ ก็เป็นชิ้นสำคัญที่ให้แสงสว่างแก่การศึกษาประวัติศาสตร์สยาม ตัดข้อสงสัย ทำลายข้อสันนิษฐาน ลบล้างความเดา และหักโค่นเรื่องนิยายที่เล่ากันมา โดยปราศจากความจริง ทำให้คนหลงเชื่อกันมาตั้งร้อย ๆ ปี

ศิลปจารึกของพ่อขุนรามคำแหงที่นำมาพิมพ์ไว้ในที่นี้ เป็นหลักหนึ่งในบรรดาศิลปจารึก ๒๑๐ หลักที่เรามิได้อยู่ ในจำนวนศิลปจารึก ๒๑๐ หลักที่เรามิอยู่นั้น ได้จัดการแปลและพิมพ์ไปแล้ว ๒๕ หลัก ซึ่งให้ประโยชน์ในการศึกษาประวัติศาสตร์

และโบราณคดีอย่างอื่นเหลือ ประโยชน์แห่งศิลา
จารึกหลักหนึ่งๆ มีอยู่เท่าไร ท่านผู้อ่านจะแล
เห็นในเมื่อได้อ่านแม่แต่หลักเดียวที่ได้พิมพ์ไว้ใน
เล่มนี้ ยังคงมีศิลาจารึกที่เราจะต้องอ่าน และ
ทำงานกันต่อไปอีกถึง ๑๘๑ หลัก แต่การทำงาน
เรื่องศิลาจารึกนั้น ไม่ใช่เป็นงานง่าย ๆ เพราะต้อง
คัดต้องถ่าย ต้องนั่งดูบั้งคล่า ต้องใช้แว่น
ขยาย ต้องแปล ต้องสันนิษฐาน ต้องเทียบ
เคียง ต้องอาศัยวิชาอื่น ๆ อีกหลายอย่างเข้ามา
ช่วย และจะทำได้ในเมื่อผู้ทำมีความสุขกาย
สบายใจ ผู้ที่ใจหงุดหงิดหรือมีอะไรรบกวนให้
เดือดเนื้อร้อนใจ จะทำงานเรื่องศิลาจารึกไม่ได้
ข้อแปลกประหลาด อีกอย่างหนึ่ง สำหรับงานศิลา
จารึกนั้น คือเป็นงานที่จะเร่งไม่ได้ ถ้าเร่งเข้าจะผิด
หรือทำไปไม่ได้เลย อนึ่งงานศิลาจารึกนั้น นอก
จากจะอาศัยหลักวิชาแล้ว ยังต้องอาศัยเคราะห์

โชคเข้าช่วย คือมีโชคคือโชคร้าย คำบางคำคิดจน
 หมดกำลังสมองก็อ่านไม่ออก แต่บางที่พอเด็ก
 คิด หรือวางมือเสียชั่วคราว ก็บังเอิญลอยเด่น
 ขึ้นมา ทำให้อ่านออกเข้าใจได้แต่ต้นจบปลาย
 งานเรื่องศิลาจารึก จึงแปลกประหลาดกว่างานทั้ง
 หลายดังได้กล่าวมาแล้ว ผู้ที่จะทำได้จริงๆ
 จะต้องเป็นผู้ที่มอบชีวิตให้แก่นงานอันน้อยอย่างเดียว
 จารึกที่นำมาพิมพ์ในเล่มนี้ เรียกกันว่า จารึก
 พ่อขุนรามคำแหง ซึ่งเข้าใจว่าได้เริ่มจารึกขึ้นใน
 ระหว่าง พ.ศ. ๑๘๒๘ ถึง ๑๘๓๕ จะเป็นปีใด เอา
 เป็นแน่นอนไม่ได้ และไม่ได้จารึกเสร็จในคราว
 เดียว ในตอนหลังๆ เข้าใจว่าได้จารึกภายหลังที่
 พ่อขุนรามคำแหงสิ้นพระชนม์แล้ว ความสำคัญ
 ในศิลาจารึกอันนี้ คือ ในตอนต้นเป็นคำของพ่อ
 ขุนรามคำแหงเอง เล่าประวัติของพระองค์ตั้งแต่
 ประสูติจนเสวยราชย์ ตอนกลางเล่าถึงความเป็น

อยู่ในชีวิตของชาวสุโขทัยในครั้งนั้น ตอนที่ข้า
 กล่าวถึงเกียรติคุณของพ่อขุนรามคำแหง และ
 อาณาเขตต์สยามในครั้งกระนั้น ศิลาจารึกหลัก
 นั้นยังอยู่ในภาวะที่ดุดที่สุด มีที่ลบเลือนแตกสลาย
 เพียงเล็กน้อย คงเป็นอันได้ความตลอดแต่ต้น
 จนปลาย แต่ถ้าเราจะศึกษาเรื่องราวของสุโขทัย
 ให้ดีจริงแล้ว จะศึกษาแต่หลักนี้หลักเดียวไม่พอ
 จำต้องศึกษาหลักที่ ๒ ด้วย แต่หลักที่ ๒ นั้น เสีย
 ใจที่ไม่สามารถทำลงในหนังสือเล่มนี้ได้ เพราะ
 แม้แต่หลักเดียวเท่านั้น ก็เกือบไม่มีเวลาเพียงพอ
 อยู่แล้ว

พ่อขุนรามคำแหง เป็นพระมหากษัตริย์องค์
 ที่ ๓ ของประเทศสยาม และเป็นมหาราชองค์
 แรกของชาติไทย ผู้ได้ทรงปลดเปลื้องชาติไทย
 ให้พ้นจากแอกไถของต่างด้าว และตั้งประเทศ
 สยามขึ้นเป็นปึกแผ่นแน่นอน เป็นมฤคคตก

ทอดมาถึงพวกเราในเวลา^๕ เมื่อไทยเราอพยพ
 จากดินแดนจีนเคลื่อนลงมาทางใต้^๕ ดินแดน
 สุวรรณภูมิที่เราได้ตั้งเป็น ประเทศสยามในเวลา^๕
 อยู่ในอาณาภาพของมอญเขมร เราเป็นคนมา
 ใหม่ เราก็ต้องทำตามอย่างคนที่เขาอยู่ก่อน เรา
 รับรองอารยธรรมของเขมรมอญมาจนเราเกือบจะ
 กลายเป็นมอญเขมรไป ภาษาต่างๆ ที่ใช้ในราช
 การก็ใช้ภาษาของมอญเป็นส่วนมาก หนังสือที่ไทย
 เราใช้ก็เป็นหนังสือขอม แต่เปลี่ยนแปลงบ้าง
 เล็กน้อย มาถึงสมัยพ่อขุนรามคำแหง ได้เกิดมี
 ความรักชาติอันแรงกล้า เมื่อได้ทรงปลดอำนาจ
 ขอมออกจากมาของไทยแล้ว ก็เลิกใช้ภาษาขอม
 ในทางราชการ ให้กลับไปใช้ภาษาไทยอย่างเต็มที่
 และพ่อขุนรามคำแหงก็ทรงบัญญัติอักษรไทยชนิด
 ที่อยู่ในจารึก^{๕๕} เรื่อง^{๕๖} ขาพเจ้าอชบายไว้ส่วน
 หนึ่งในคำอธิบายจารึก วิธีเขียนหนังสือไทยที่

พ่อขุนรามคำแหงบัญญัติขึ้น เขียนสระอยู่บนทัต
 เดียวกันกับพยัญชนะ ไม่เอาสระไว้บนไว้ล่าง
 เหมือนแบบขอม ความจริงวิธีเขียนอย่างพ่อขุน
 รามคำแหงนี้ ตรงกับแบบของยุโรป ซึ่งเป็น
 ที่น่าประหลาดใจยิ่งนักกว่าพ่อขุนรามคำแหงไม่รู้จัก
 หนังสือยุโรปเลย เหตุไฉนจึงไปมีความคิดตรง
 กันเข้าได้ ถ้าหากเราได้ใช้แบบวิธีเขียนของพ่อ
 ขุนรามคำแหงมาจนบัดนี้ ก็จะทำให้ความสะดวกแก่
 การเขียนการพิมพ์เป็นอย่างยิ่ง แต่น่าเสียดาย
 ที่ว่าเมื่อสิ้นบุญพ่อขุนรามคำแหงแล้ว ไม่มีใคร
 เข้มแข็งพอที่จะรักษาความเป็นไทยไว้โดยสมบูรณ์
 วิธีขอมได้กลับมาใหม่ และหนังสือไทยเราก็
 กลับมีสระอยู่บนบ้างล่างบ้างตามแบบขอม ซึ่ง
 เป็นที่น่าเสียใจอย่างยิ่ง มาถึงเวลาเมื่อเราอยาก
 กลับเข้าแบบเดิมของเรา ก็สายเสียแล้ว

ในการพิมพ์ศิลาจารึกครั้ง^๕นี้ ข้าพเจ้าได้ให้

นายจำ ทองคำวรรณ ผู้ชำนาญในการอ่านศิลาจารึก
 ลอกคัดตัวอักษรในจารึกนั้นขึ้นใหม่ เพื่อให้เห็น
 ลายเส้นชัดเจนกว่าในรูปถ่าย ส่วนคำแปลลงเป็น
 ตัวอักษรไทยในปัจจุบันนั้น ข้าพเจ้าได้ถ่ายจาก
 ที่ศาสตราจารย์ เซเดส ทำไว้เดิม ย่อขนาดลง
 ให้เทียบกันดูได้ มีคำแปลผิดอยู่บางแห่ง
 ข้าพเจ้าได้บอกแก้ไว้ท้ายเล่มนี้ ก่อนที่ผู้อ่านจะ
 เทียบเคียง ขอให้พลิกไปดูคำบอกแก้ในหน้าสุด
 ท้ายเสียก่อน

อนึ่งการพิมพ์หนังสือเรื่องนี้ ข้าพเจ้ามุ่งหมาย
 จะได้พิมพ์ในโรงพิมพ์ที่มีฝีมือและคุ้นเคยกับการ
 พิมพ์เอกสารสำคัญ ๆ หรือภาษาโบราณมาแล้ว
 เพราะการพิมพ์หนังสือชนิดนี้ ต้องการความประ
 ณีตบรรจง และความสามารถในเชิงเรียงในเชิง
 พิมพ์ เมื่อข้าพเจ้ากำลังปรารถนาโรงพิมพ์ที่มี
 ลักษณะอย่างนี้ นายกิม หงส์สตารมภ์ เจ้า

ของโรงพิมพ์พระจันทร์ไทรารบ ก็รับเอาไปพิมพ์
เพื่อช่วยในงานกุศลของเจ้าคุณนาคกรรุมมนตรีโดย
ไม่คิดมูลค่าอย่างหนึ่งอย่างใด

ศิลาจารึกหลักนี้ ได้เคยพิมพ์มาแล้ว ๒ ครั้ง
แต่ในครั้งนี้ได้ทำให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น คือทำคำ
อธิบายไว้อย่างละเอียด และหาทางให้ความ
สะดวกแก่ผู้ศึกษาด้วย

การพิมพ์ได้จัดลำดับดังนี้

๑. พิมพ์ตัวอักษรที่คัดจำลองจากศิลาจารึกอัน
แท้จริงไว้ในหน้าซ้าย

๒. พิมพ์คำแปล คือแปลงอักษรเดิมเป็น
อักษรที่ใช้เวลานี้ไว้ในหน้าขวาให้ตรงกัน เพื่อให้
อ่านเทียบกันได้ง่าย

๓. ในตอนต่อจากนั้นไป ข้าพเจ้าได้หยิบขึ้น
มาเป็นวรรคๆ เขียนเสียใหม่ให้เป็นการง่าย
สำหรับผู้อ่านสมัยนี้ และข้าพเจ้าได้ทำคำอธิบาย

ทองสมุด
พิมพ์

ไว้เป็นตอนๆ แต่ถึงแม้จะพยายามเพียงไร ก็
 ยังคงมีอยู่ ๒-๓ คำที่ข้าพเจ้าไม่เข้าใจ ได้หมาย
 เหตุไว้ในคำอธิบายของข้าพเจ้าว่า คำนั้นๆ ไม่
 สามารถจะเอารวมได้

เมื่อได้ทำมาสามชั้นเช่นนี้ ก็นับว่าได้ทำงาน
 เกือบครบบริบูรณ์สำหรับศิลาจารึกหลักนี้ คง
 เหลืองานที่จะต้องทำต่อไปข้างหน้าเป็นขั้นที่ ๔ คือ
 พิจารณาข้อความเหล่านั้นในเชิง ประวัติศาสตร์
 เศรษฐศาสตร์ รัฐศาสตร์ นิติศาสตร์ และ
 อักษรศาสตร์ แต่ทั้งนี้ผู้รอบรู้ในวิชาเหล่านั้นจะ
 ต้องช่วยกันหลายๆ คน และงานชนิดนี้จะสำเร็จ
 ได้ในเมื่อตกลงไปถึงมือราชบัณฑิตยสถาน

ถ้าหากเราได้ทำงานทั้ง ๔ ชั้นนี้ให้สำเร็จไปใน
 ศิลาจารึกทุก ๆ อันแล้ว เราก็จะมีชุมทรัพย์อัน
 มั่งคั่ง สำหรับการศึกษาให้รู้ความเป็นจริงของบ้าน
 เกิดเมืองนอนอันเป็นที่รักของเรา แต่ตราบไต่เรา

ยังทำงานเรื่องศิลาจารึกให้ถึงขั้นนี้ไม่ได้ ครอบ
นั้นเราก็ยังไม่สามารถเขียนประวัติศาสตร์สยามให้
ถูกต้องต้องแท้.

ถ้าหนังสือเล่มนี้จะยังประโยชน์ให้เกิดแก่ผู้
อ่านในทางใด ๆ ได้ ข้าพเจ้าจะมีความปิติยินดี
อย่างยิ่ง

โศภน วัฒนารัตน

กรมศิลปากร

วันที่ ๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๗๗

คำศัพท์ ๑

- (๑) พู่ ก ขี สร นหมา ทอยแม่ ก ขี นว เสอ พู่ ก ขันน เมอง
- (๒) ต พนอง ก้องทวย หำคน น ขวย สนม น ี ออง สร พู่ ก เอง
- (๓) อ น อัย ตาย จาก เมอง ตนม นฏ ออง เลก เมอง ก ขัน ไหวญ ไถ
- (๔) สก เต่าเข้า ขน สนม รน เอง เมอง ลอดมา พู่ ก เมอง ลอก พู่ ก ไปรบ
- (๕) ขน สนม รน หวง ซ้าย ขน สนม รน ขนบ มา หวง ขน ขน สนม
- (๖) ขน เมองเข้า ไพร สร นหมา สร พู่ ก หน ตูญชวย พอย รน
- (๗) (ก) มี หน ก ขี ออง เมอง ก ขนบ เข้า ก้อง พู่ ก ก ฎ
- (๘) (ข) ง ค้วย ขน สนม ขน ตนม ก พง ซ้าย ขน สนม รน หวง ซ
- (๙) มาส เมองแท้ ขน สนม ขน พอย หน พู่ ก อัง ขน ซีก
- (๑๐) ขี พนรณเมอง เพอ อ ก พง ซ้าย ขน สนม รน เมอง
- (๑๑) อ ช่ว พู่ ก ก นี เรอแท้ พู่ ก ก นี เรอแท้ เมอง ก ฎ ไถ ลว
- (๑๒) นี เรอ ลว เมอง ก เอง มาแท้ พู่ ก ฎ ไถ เมอง ก ฎ นหมา ก
- (๑๓) น อนม ไถ เมอง อ้อย ทน ต ก เอง มาแท้ พู่ ก ฎ ไป ไถ
- (๑๔) เมอง รน ซึง ไถ ก เอง มาแท้ พู่ ก ฎ ไป ไถ ยนม นี เม
- (๑๕) อง ไถ ซึง ไถ รน ไถ ยนม ไถ เมอง ไถ เมอง ไถ เมอง
- (๑๖) มา เวนแท้ พู่ ก พู่ ก ตาย ออง พู่ ก ฎ พาย เรอแท้ พู่
- (๑๗) ก ฎ รน เมองแท้ พู่ ก พู่ ก ตาย ออง ไถ เมองแท้ ก ฎ รน
- (๑๘) (ก) อี เมอง ช่ว พู่ ขน รน ก้อง เมอง ก้อง ไถ ไถ นี นี ไถ
- (๑๙) (ข) ปลา ไถ นก นี เข้าเข้า เมอง นี เอง ลอกน ใน ไถ ฎ ทง ไถ
- (๒๐) (ง) น ออง รว ไป คำ ขี มี ไป ขน ไถ จาก ไถร คำ ซึง คำ ไถ (๖)
- (๒๑) จาก ไถร คำ มี คำ ไถ จาก ไถร คำ เมอง ก้อง คำ ไถร คำ เมอง ไถ
- (๒๒) ลอก เข้า ลอก ขน นี ไถแท้ ค้วย หน ทว่า อัยว (๖) น พู่ เรอ อ
- (๒๓) เลื่ออ คำ มนม ซึง ขี ลาก มนม ยชเข้า ไถร คำ ซึง ไถ นี
- (๒๔) นหมา นี พล พู่ เรอ มนม ไถแท้ ลอก มนม สนม ไถร คำ
- (๒๕) ลอก เข้า ลอก ขน นีแท้ ไถ แรก นสก วัง กนม สนม ต
- (๒๖) แท้แท้ อัง แรก ความ (๖) ก ขี ค้วย ซึง นี เข้า นี ลอก นก
- (๒๗) นี ซ้อม เอน เข้า ทาน นี ไถร พนม เอน สนม ทาน นี ไถเรอ
- (๒๘) ต กนม ไถ ขี ซึง มา หา พนม เมอง มา นี ซ้อม เอน ออ เพื่อ
- (๒๙) อ ก มนม นี น ซึง มี นี มี นี นี นี นี นี นี นี (๖)
- (๓๐) น นี นี ก้อง ไถ นี ก้อมนม ซ้อม มนม ดวง เปน ยนม เปน เมอง
- (๓๑) ง ไถ ซึง (๖) ลอก ซึง ไสออง หวง พง หวง รน ก ฎ นี ซึง นี ไถ
- (๓๒) ปก ปก นี ก คอง อนม นี นี แขนง ไถ หันน ไถร คำ นหมา
- (๓๓) ปก กลาง ยนม กลาง เมอง นี ค้วย มี ค้วย รน พล
- (๓๔) (ข) อ ไถ มนม ลอก กลาง เอง เข้า นหมา ขน นี ไถ ไป รน น
- (๓๕) ไถ อ (๖) น ทนม แขนง ไถ พู่ ขน รน ก้อง เข้า เมอง ไถ

ตอนที่ ๓

- (๑) (ง)... เบื้องต้นนอนเมืองสุโขทัยนี้มีตลาดป
- (๒) (ส) นมพระอนันปราชาศน์ ป้าหมาก พรวร ป้าหมาก
- (๓) ลางไม้ ไร่ นาม ถิ่นถ่าน มีบ้านใหญ่บ้านเล็ก เบ
- (๔) องหวนนอนเมืองสุโขทัยนี้มีภูตผีพินทุ
- (๕) อยมี่ สวดภสมี ป้าพรวรปาลางมี ป้าม่วง ป้าชม
- (๖) มีน้ำโลกมีพระจุพงศ์เทพดาในเขาอนนันทน
- (๗) เป็นใหญ่กว่าทุกผีโลกเมืองนี้ชนผู้ใดได้เมือง
- (๘) สุโขทัยนี้แล้วให้วัดพิศุภกเมืองนี้ทั้งเมือง
- (๙) นี้ดีผีให้วัดพิศุภกผีในเขาอนนันทน์มี
- (๑๐) เกรงเมืองนี้หาย ๑๒๑๔ สก ปีมโรง พุทธศักราช
- (๑๑) แกรเจ้าเมืองศรีสขชนนาโถสุโขทัยนี้ปลูกไม้ตา
- (๑๒) นันได้สืบสืบเข้าจึงให้ช่างพิน ขดาร์ หน กุ้ง ห่วง
- (๑๓) กลางไม้ตามนี้วนนเดือนดับบเดือนโอกแปดวันน
- (๑๔) นเดือนเต็มเดือนบ่างแปดวันส่งปูศร เกรมหนกร
- (๑๕) รัชานั่งเฝ้าเหนือขดาร์ หน สดธรมม แก้วอภสกุผี
- (๑๖) ึ่งท่วยจำ สล ผู้ใช้ วันน สดธรมม พุทธศักราช
- (๑๗) เจ้าเมืองศรีสขชนนาโถสุโขทัยรัชานั่งเฝ้าเหนือขด
- (๑๘) รัชานให้ส่งท่วย ลูกเจ้า ลูกชนผู้ส่งท่วย ถีบกับถ
- (๑๙) เมืองกนนวนนเดือนดับบเดือนเต็มทำน แกรช่างเส
- (๒๐) (อ) ถกร พดลยง ท่อน ชุ่มองทองง... ขวา ชูรจา ศร
- (๒๑) (พ) พุทธศักราช ๒๑๒๕ (ข) ... อร ญญกแล
- (๒๒) (ว) เว้ าม๑๐ จารุกอนันถ่มมีนเมืองชลง สดถกไว้
- (๒๓) (ค) ยพระศรีรัตนธาตุ จารุกอนันถ่มมีนถ้ำขถ้ำ
- (๒๔) (ท) ระรามอยู่ฝั่งน้ำสุโขทัย จารุกอนันถ่มมีนถ้ำ
- (๒๕) (ร) น ชาร ในกลวงป่าตามนี้มีขาลา สองอนนถ่มมี
- (๒๖) (ฆ) ถาพระมหาสนอนถ่มมี ชูพทธขาลา (ช) ตาร หนนี้ ชูมี
- (๒๗) นนง ขลามเดว สดถกไว้ หัน (จ) ึ่งหงหลาย เหน

คำอ่านและคำอธิบาย

พ่อขุนศรีอินทราทิตย์ แม่ขุนนางเสือง

พ่อขุนศรีอินทราทิตย์ (คำว่า ขุน หมายถึงเจ้าเมือง ส่วนพระมหากษัตริย์นั้น เรียกว่า พ่อขุน ฉะนั้นจึงมีคำเรียก พ่อขุนรามคำแหง พ่อขุนบานเมือง พ่อขุนศรีอินทราทิตย์) ได้เป็นกษัตริย์ครองกรุงสุโขทัย เมื่อ พ.ศ. ๑๘๐๐ พ่อขุนศรีอินทราทิตย์ มีพระนามเดิมว่า “ร่วง” ซึ่งเราเรียกกันว่า “พระร่วง” คำว่า “ร่วง” แปลว่า รุ่ง คือ รุ่งแจ้ง พระอาทิตย์ขึ้น ฉะนั้นเมื่อเวตาเป็นกษัตริย์ ก็เอาคำว่า “ร่วง” มาตั้งเป็นพระนามของพระองค์และเป็นชื่อราชธานี คือตั้งพระนามของพระองค์ว่า “ศรีอินทราทิตย์” และเปลี่ยนนามราชธานี ซึ่งมีชื่อในชั้นเดิมว่าเมืองสยามนั้น เป็น “สุโขทัย” ซึ่งแปลว่า “ดวง

อาทิ^๕คย^๕ชน^๕มา^๕ให้^๕ความ^๕สุข^๕” ส่วน^๕คำ^๕ว่า^๕ “สยาม”^๕ ซึ่ง^๕
 เป็น^๕ชื่อ^๕เดิม^๕ของ^๕เมือง^๕นั้น^๕ ได้^๕มาก^๕ตาย^๕เป็น^๕นาม^๕ของ^๕
 ประเทศ^๕ ซึ่ง^๕จีน^๕เรีย^๕กว่า^๕ เตียม^๕หุด^๕อก^๕ก^๕ ต่อ^๕มา^๕ถึง^๕
 สมัย^๕กรุง^๕ศรี^๕อยุธยา^๕ ชาว^๕ยุโรป^๕ก็^๕เรีย^๕ก^๕เรา^๕ว่า^๕ **Siam**
 แต่^๕น่า^๕ประ^๕ห^๕ต^๕า^๕ด^๕ว่า^๕ไทย^๕เรา^๕เอง^๕ ไม่^๕ใช้^๕คำ^๕ว่า^๕สยาม^๕ คง^๕
 ใช้^๕เรีย^๕ก^๕ กรุง^๕สุ^๕โข^๕ทัย^๕, กรุง^๕ศรี^๕อยุธยา^๕ เป็น^๕นาม^๕ของ^๕
 ประเทศ^๕ คำ^๕ว่า^๕ “ประเทศ^๕สยาม”^๕ นั้น^๕ ไทย^๕เรา^๕เพิ่ง^๕
 เริ่ม^๕ใช้^๕ใน^๕รัช^๕ส^๕กาล^๕ที่^๕ ๔ แห่ง^๕กรุง^๕รัตน^๕โก^๕สิน^๕ทร^๕นี้^๕เอง^๕
 และ^๕ที่^๕ใช้^๕คำ^๕ว่า^๕ “ประเทศ^๕สยาม”^๕ ใน^๕ครั้ง^๕นี้^๕ ก็^๕เพ^๕ระ^๕
 ความ^๕จำ^๕เป็น^๕ใน^๕เว^๕ด^๕า^๕ทำ^๕ส^๕ัญ^๕ญา^๕ทาง^๕พระ^๕ราช^๕ไม^๕ตรี^๕ ซึ่ง^๕
 จะ^๕ต้อง^๕ใช้^๕ชื่อ^๕ประเทศ^๕ให้^๕ตรง^๕กับ^๕ที่^๕ใช้^๕ใน^๕ภาษา^๕ฝรั่ง^๕

ขอ^๕ให้^๕ผู้^๕อ่าน^๕ดัง^๕เก^๕ต^๕ว่า^๕ สระ^๕ ิ กับ^๕ ี ไม่^๕มี^๕ใช้^๕ใน^๕
 จารึก^๕น^๕เด^๕ย^๕ คง^๕ใช้^๕แต่^๕สระ^๕ ี ถ้า^๕เรา^๕จะ^๕กด^๕บ^๕ไป^๕ดู^๕ตัว^๕
 อักษร^๕ที่^๕เปล^๕ด^๕ง^๕ไว้^๕ จะ^๕เห็น^๕ได้^๕ว่า^๕ คำ^๕ “ศรี^๕อิน^๕ท^๕รา^๕ท^๕ิต^๕ย^๕”
 นั้น^๕ เขียน^๕เป็น^๕ “ศรี^๕อิน^๕ท^๕รา^๕ท^๕ิต^๕ย^๕”

พ่อบุชชานเมือง

พ่อบุชชานเมือง เป็นกษัตริย์องค์ที่ ๒ ของกรุงสุโขทัย ไม่ทราบว่าได้ครองราชสมบัติตั้งแต่เมื่อใด ทราบแต่ว่ามาต้นรัชกาล เมื่อ พ.ศ. ๑๘๒๐ รวมรัชกาลพ่อบุชชานเมืองกับพ่อบุชชานเมืองสององค์ เป็นเวลา ๒๐ ปี รัชกาลพ่อบุชชานรามคำแหงจึงตั้งตน เมื่อ พ.ศ. ๑๘๒๐

ดูพี่น้องท้องเดียวห้าคน ผู้ชายสามผู้หญิงสอง

ดูหมายความว่า เรา (เป็นพหูพจน์) คำว่า สอง นั้น ในจารึกเขียน โด่ง ในครั้งกระนั้น จำนวน ๒ ออกเสียงว่า “โด่ง” แต่คำอื่นๆ เช่น “ทอง” คงออกเสียงว่า “ทอง” เหมือนกับในเวลานี้.

พี่เพื่อผู้เฒ่าตายจากเพื่อเตี้ยมแต่ยังเล็ก

ผู้เฒ่า—หมายความว่า คนใหญ่ที่สุด เตี้ยมแต่—

หมายความว่า ตั้งแต่

ขอให้สังเกตวรรณยุกต์ ว่ามีแต่ ไม้เอก กับ
ไม้จัตวา (กาะบาท) เท่านั้น ไม่มีไม้ โท ตรี เลย
เสียงไม้เอกคงเป็นเสียงไม้เอกอย่างในเวลานี้ แต่
ไม้จัตวา (กาะบาท) นั้น มีเสียงเหมือนไม้ตรีใน
เวลานี้ เช่นคำว่า "ห้า" เขียน "ห้า" และออกเสียง
ว่า "ฮ้า" เป็นอันว่า ครั้งกรุงสุโขทัยมีเสียงประกอบ
วรรณยุกต์เพียง ๓ เสียง คือ ก กั กิ เท่านั้น
และคำในประโยคซึ่งเราอ่านในเวลานี้ว่า "ดูพี่น้อง
ต้องเด็วห้าคน ผู้ชายสามผู้หญิงสอง พี่เฒ่าผู้ชาย
ตายจากเฒ่าเตี้ยมแต่ยังเด็ก" นั้น ถ้าอ่านตามสำเนียง
สุโขทัยในครั้งกระโน้น ก็ต้องอ่านว่า "ดูพี่น้องต้อง
เด็วห้าคน ผู้ชายสามผู้หญิงสอง พี่เฒ่าผู้ชาย
ตายจากเฒ่าเตี้ยมแต่ยังเด็ก" แม้ในเวลานี้คนบางจังหวัด
ในตอนเหนือที่พูดเป็นสำเนียงสุโขทัยครั้งพระร่วงก็ยัง
มีอยู่.

เมื่อกูขุนใหญ่ได้สืบเก่าเข้า

“ขุนใหญ่” แปลว่า เติบโต “เข้า” แปลว่า
ปี รวมความในวรรคนี้ว่า เมื่อเติบโตมีพระชนม์
ได้สืบเก่าเข้า

ขุนสามชนเจ้าเมืองจอดมาที่เมืองตาก

เมืองจอด คืออำเภอแม่สอดในเวลานี้ ที่ คือ
ต่อ-ต่อคำ ตรงกับคำว่า “Attack” ของอังกฤษ.
เวลานั้น เมืองตากอยู่ในเขตต์ของพ่อขุนศรีอินทรา
ทิตย แต่เมืองจอด (คือแม่สอด) ยังเป็นเมือง
อิสระ มีเจ้าเมืองชื่อขุนดำสนุ่นฯ ยกกองทัพมา
ตีเมืองตาก พ่อขุนศรีอินทราทิตยยกกองทัพไปรบ,
พ่อขุนรามคำแหง (เวลานั้นจะมีพระนามว่าอะไรไม่
ทราบ) มีพระชนม์ ๓๘ ปี ตามเสด็จพระบิดาไปใน
กองทัพด้วย

พ่อกูไปรบขุนสามชนหัวซ้าย ขุนสามชนจับ
มาหัวขวา

หัว แปลว่า ทาง ขุนศรีอินทราทิตย์ เข้ารบ
ทางซ้าย ขุนสามชนก็เข้ามาทางขวา

ขุนสามชนเกลื่อนเข้า

เกลื่อน—หมายความว่าระดมกำลังทั้งหมดเข้ารบ

ไพร่ฟ้าหน้าใสพ่อกูหนีญญาฬายจะแจ กุบหนี

ไพร่ฟ้าหน้าใส—หมายถึงพดรบและพดเมือง ใส
ในที่นี้และที่อื่น ๆ อีก บางแห่งใช้ว่า ไพร่ฟ้าหน้าปก
คำว่า หนีญญาฬายจะแจ แปลว่า แดกหนีกระ
จัดกระจาย ในประโยคนี้ รวมความว่า ทหาร
ของพ่อขุนศรีอินทราทิตย์แตกหนี แต่พ่อขุนรามคำ
แหงไม่หนี

กู่ซำงเนกพด กู่ซำงเขำก่อนพอกู

“เนกพด” เป็นชื่อซำงพราย นามจริง คงจะเป็น
เป็น “อเนกพด” ซึ่งแปลว่า กำตั้งมาก

กู่ต่อซำงด้วยขุนสามชน ตนกูฟ่งซำงขุนสามชน
ตัวขอมาสเมืองแพะ ขุนสามชนพ่ายหนี

ต่อซำง คือชนซำง นับเป็นชัยชนะยุคทศกั
ครั้งแรกของประวัติศาสตร์ดราม ตามหลักฐานที่
เราจะพังกันได้.

พอกูจิงจนชอกู ขอพระรามกำแหง เพื่อกูฟ่งซำง
ขุนสามชน

คำว่า จิง ในจารึกเขียน จิง, คำว่า เพื่
ตรงกับ เพื่อเหตุ หรือ “เพราะ” ในเวदान, ความใน
ตอนนี้เป็นอันแต่ตั้งว่าพระนามว่า “รามกำแหง” นั้น
เป็นพระนามที่ใครบแต่งตั้งเมื่อชนซำงชนะแล้ว ก่อน

นั้นจะมีพระนามว่าอะไรไม่ทราบ.

คำว่า “คำแหง” ในจารึกเขียน คำแหง เป็น
 อันว่า สระ ำ นั้นเขียน นฤคหิต ° ตัวเดียว เช่น
 คำแหง (คำแหง) บำเรอ (บำเรอ) แต่ก็ไม่เสมอไป
 เช่นคำว่า พรำ เขียน พรำ และนำ ก็เขียน นำ
 คือใช้สระ ำ เหมือนเวदान อนึ่งตัว ° นั้น ก็ไม่
 เป็น ำ เสมอไป ในบางแห่งเป็นเสียง “อม” เช่น
 พนม (พนม) หมากตั้ง (หมากตั้ง)

เมื่อชั่วพ่อกู กูบำเรอแก่พ่อกู กูบำเรอแก่แม่กู
 กูได้ตัวเนื้อตัวปลา กูเอามาแก่พ่อกู

เมื่อชั่ว—หมายความว่าเมื่อยังมีชีวิตอยู่ คือเมื่อ
 พระบิดายังทรงพระชนม์อยู่

กูได้หมากตั้งหมากหวานอันใดกินอร่อยกินดี กู
 เอามาแก่พ่อกู

หมาก—หมายถึงผลไม้ หมากส้ม หมากหวาน

คือ ผลไม้เปรี้ยวหวาน

กูไปตีหนังวังข้างใต้ กูเอามาแก้พอกู

ตีหนังวังข้าง—หมายความว่า คัดล้างข้าง

กูไปที่บ้านที่เมือง ได้ข้างใต้วง ได้บัวได้นาง
ได้เงื่อน ได้ทอง กูเอามาเวนแก้พอกู

ที่ แปลว่า คัดดี ได้ข้างใต้วงเป็นไฉพจน์
ซึ่งหมายความถึงข้างเท่านั้น, บัว แปลว่า ชาย ซึ่ง
ในสมัยนี้เรียกว่า บ่าว ในประโยคนี้ เจ้าบ่าวเจ้า
สาว, เวน หมายความว่า มอบให้.

พอกูตาย ยังพอกู กูพำน้ำเรือแก้พอกูตั้งน้ำเรือแก้
พอกู พอกูตาย จึงได้เมืองแก้กู่ทงกลม

ทงกลม—แปลว่าทงหมด คำนในเวदानดูเหมือน

ยังมีที่ใช้อย่างเดียว คือ “ตายทั้งกลม” หมายความว่าหญิงมีครรภ์ ถึงแก่ความตายในขณะที่ตูกอยู่ในท้อง คือตายหมดทั้งแม่ทั้งลูก.

เมื่อชาวพ้อขุนรามคำแหง เมืองสุโขทัยขึ้นตี ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว

“เมื่อชาวพ้อขุนรามคำแหง” แปลว่าเมื่อพ้อขุนรามคำแหงยังทรงพระชนม์อยู่ ข้อนำให้ยกโบราณคดีชั้นนิษฐานว่า ข้อความต่อไปนี้ ได้จารึกภายหลังที่พ้อขุนรามคำแหงสิ้นพระชนม์แล้ว ข้อสันนิษฐานอันนี้ก็มั่ว เพราะในตอนต่อจากนี้ไป ไม่มีคำว่า “กู” เลย เมื่อจะกล่าวถึงพ้อขุนรามคำแหงก็เรียกตรง ๆ ว่า พ้อขุนรามคำแหง และยิ่งกว่านั้นเมื่อไปถึงด้านที่ ๔ ตั้งแต่บันทึกที่ ๑๒ ไปถึงบันทึกสุดท้าย การเขียนตัวพยัญชนะและใช้สระผิดกับตอนต้น ๆ ที่เดียว ซึ่งเป็นที่เข้าใจว่า ในตอนท้ายนี้ จะ

ใต้จาร์กภายหลังตอนต้นหตายุบ

เจ้าเมืองบ่เอาจอบในไพร่ลู่ทาง

ไม้เก็บภาษีในระหว่างทาง

เพื่อนจูงวัวไปค้า จัมนำไปขาย ใครจักใครค้าช่าง
 คำ ใครจักใครค้าม้า คำ ใครจักใครค้าเงินคำ
 ทอง คำ

แต่คงว่าสมัยสุโขทัย ให้ได้รภาพแก่การค้าอย่าง
 เต็มที่ ไม่เหมือนสมัยกรุงศรีอยุธยาซึ่งรัฐผูกขาด
 ในการค้า (Monopole d' Etat) อย่างมาก

ไพร่ฟ้าหน้าใส ลูกเจ้าลูกขุนผู้ใดแล้ ล้มตายหาย
 กว่า

ศาสตราจารย์ เซเดต์ อธิบายคำ “กว่า” ว่า
 ไทยโบราณที่อยู่ริมแม่น้ำซึ่งเกี่ยวในมณฑลทศกฤชจังหวัด

ประเทศจีน หมายความว่า “เสีย” เช่นคำว่า “ตายเสียแล้ว” เขาพูดว่า “ตายกว่าแล้ว” ข้าพเจ้าขอให้สังเกตว่า ในภาษาของเราเวลานี้ คำว่า “กว่า” กับ “จาก” มีความหมายใกล้เคียงกัน เช่น “นอกกว่านั้น” กับ “นอกจากนั้น” คำว่า “ล้มตายหายกว่า” ก็คงเป็นทำนองเดียวกับที่เราพูดกันในเวลานี้ว่า “ล้มตายหายจาก”

เข่าเรือนพ่อเซอเสื่อค้ำมัน ข้างลูกเมียเย็บข้าว
ไพร่ฟ้าข้าไท บ้าหมากป่าพลู พ่อเซอมัน ไว
แกลูกมันสัน

พ่อเซอ หมายความว่าบรรพบุรุษ. เสื่อค้ำ-เสื่อ
ผ้าที่คดตัวอยู่. เย็บข้าว-ฉางข้าว, ความค่อนนมเมื่อ
รวมเข้ากับบรรพบุรุษข้างต้นก็ได้ความว่า พดเมืองลูก
เจ้าลูกขุนผู้ใดล้มตายหายจาก เข่าเรือนของบรรพ
บุรุษ, เสื่อผ้า ข้างม้า ลูกเมีย ฉางข้าว บ้าหมากป่า

พดูของบรรพบุรุษของเขา ให้เป็นมฤตคตแก่ลูก
ของเขาทั้งหมด

ไฟรฟ้าลูกเจ้าลูกขุน ผิดเผ็ดแผลกแผลกกว้างกัน
สวนดูแท้แล้ว จึงแล่งความแก่ข้าด้วยชื่อ บ่เข้า
ผู้ลัก มักผู้ชอน

ผิดแผลกแผลกกว้าง (อ่านว่า แผลก - กว้าง) หมายถึง
ความว่เกิดถ้อยความกัน, ล้วน-ไต่ล้วน, แล่ง
ความ - คัดสิน, ไม่เข้าข้างผู้ลัก ไม่ดำเอียงทาง
ผู้ชอน.

เห็นข่าวท่านบ่ใครพิน เห็นสินท่านบ่ใครเดือด

ไม่โถมมาก ไม่ต้องการตาดักการ, พิน-ผิน
หมายความถึงยินดี. เดือด ในที่นี้แปลว่า ใจพุ่ง
สร้า่นอยากได้.

ดุดท้ายนั้น คำศัพท์จารย์ เซเดต์ อธิบายว่า “นับ”
 และประโยคที่ว่า “ช่วยมันดวงเป็นบ้านเป็นเมือง”
 คำศัพท์จารย์ เซเดต์ ให้ความหมายไว้ว่า จะให้คน
 ที่มาตามภักดิ์นั้น “นับว่าเมืองดุโรทัยเป็นเหมือน
 บ้านเมืองของคน” ข้าพเจ้าสังเกตเห็นว่า คำว่า
 “ดวง” ในที่นี้ ถ้าหมายความว่ “ตั้ง” ก็จะเข้าใจ
 ได้ง่ายอย่างที่ข้าพเจ้าได้เขียนมาข้างต้น

ได้ข้าเสือกข้าเสือ หัวฟุงหัวรบกิดิ บ่ฆ่าบ่ตี

ข้าเสือก คือ ข้าศึก หัวฟุงหัวรบ หมายความว่า
 ว่า แม่ทัพนายกอง

ในปากประตูมีก่ดิ่งอันหนึ่งแขวนไว้เห็น ไพร่ฟ้า
 หน้าปก กลางบ้านกลางเมือง มีความเจ็บท้อ
 ข้องใจ มันจกกล่าวถึงเจ้าเงิงขุนบไร้ ไปลั่นกะ
 ดิ่งอันท่านแขวนไว้ พ่อขุนรามคำแหงเจ้าเมืองได้

ยีน เรียก เมื่อถามสอบความแ่ก้มนด้วยข้อ
 โพรในเมืองสุโขทัยชั้นจิงขม

ในตอนนั้นเข้าใจง่าย ห็น หมายความว่า นั้น,
 เถึง - ถัง, บไร่ - ไม้ได้.

สร้างป่าหมากป่าพลูทั่วเมืองทุกแห่ง ป่าพร้าวก็
 หลายในเมืองนี้ ป่าตังกี่หลายในเมืองนี้ หมาก
 ม่วงก็หลายในเมืองนี้ หมากขามก็หลายในเมืองนี้
 ใครสร้างได้ไว้แ่ก้มน

คำตอนนั้นขัดหมัด นอกจากคำเดียว คือ “ตาง”
 แปลว่า ขนุน ความในตอนท้ายที่ว่า “ใครสร้าง
 ได้ไว้แ่ก้มน” แสดงให้เห็นว่าผู้ใดทำการเพาะปลูก
 ผู้นั้นมีสิทธิเป็นเจ้าของ

กลางเมืองสุโขทัยนี้ มีน้ำตระพังโพย สีใสกินดี
 ดั่งกินน้ำโจง เมื่อแล้ง

พระพิงโผย เป็นคำเรียกบ่อน้ำ ซึ่งแปลว่าบ่อ
อศักรรย์, น้ำที่ดื่บที่สุดในเวदानัน คือน้ำแม่น้ำโขงใน
ฤดูแดง

รอบเมืองสุโขทัยนี้ ตรีบูรได้สามพันสี่ร้อยวา
ตรีบูร - กำแพงสามชั้น

คนในเมืองสุโขทัยนี้ มักทาน มักทรงศีล มักโอบ
ทาน พ่อขุนรามคำแหง เจ้าเมืองสุโขทัยนี้ ทั้ง
ชาวแม่ชาวเจ้า ท่วยบัวท่วยนาง ลูกเจ้าลูกขุน ทั้ง
สิ้นทั้งหลาย ทั้งผู้ชายผู้หญิง ฟุ้งท่วยมีศรัทธาใน
พระพุทธศาสนา ทรงศีลเมื่อพรรษาทุกคน เมื่อ
โอกพรรษา กรานกฐินเดือนหนึ่งจึงแล้ว เมื่อ
กรานกฐิน มีพนมเบญจ มีพนมหมาก มีพนมดอก
ไม้ มีหมอนนั่งหมอนนอน บริพารกฐิน โอบ
ทานแลปีแลญิบล้าน ไปสวดญัตติกฐินถึง

อรัญญิกพูน เมื่อจักเข้ามาเวียง เรียงกันแต่
 อรัญญิกพูนเท่าหัวลาน คำบงคำกลอย ด้วยเสียง
 พาทย เสียงพิณ เสียงเลื่อน เสียงขับ ใครจักมัก
 เล่น เล่น ใครจักมักหัว หัว ใครจักมักเลื่อน
 เล่น เมืองสุโขทัยนี้มีสี่ปากประตูหลวง เทียน
 ญอมคนเสียดกันเข้าดู ท่านเผาเทียน ท่านเล่นไฟ
 เมืองสุโขทัยนี้มีดั่งจักแตก

คำในตอนนี้เราเข้าใจเกือบหมด นอกจากคำต่อไปนี้

โอยทาน	»	อวยทาน
ท่วย	»	ทวย (ทั้งหมด)
พนม	»	ภุชเภา หมายถึงกองโตๆ
แต่บี้แต่ญิบด้าน	ได้แก่	บี้ตะต๋องด้าน เห็นจะ
หมายถึงต๋องด้านเบี้ย
อรัญญิก	»	เป็นคำเรียกวัดๆ หนึ่ง
ซึ่งเวदानเรียกว่าวัด
ต๋พานหิน

พุ่ม	ได้แก่	ในย่านโกต
เท่าหัวदान	”	จนกระทั่งถึงชายทุ่ง
ค้ำบังค้ำกดอย	”	ยังเอาความไม่ได้ว่าอะไร
เดือน	”	ร้องเพลง
หัว	”	หัวเราะ
เทียนญอม	”	ยังเอาความไม่ได้ซัด

ความในตอนท้ายเอาความได้ว่าพอดกเวตตากวาง
คืนก็มีการจุดเทียน จุดไฟ (ดอกไม้เพลิง) คนอัด
แอกันเข้าดู จนประหนึ่งว่าเมืองจะแตกแยก

ให้สังเกตคำว่า “พุทธศาสน์” ไม่มีสระ ะ ที่
จริงคำนี้ ภาษาบาลีว่า พุทธศาสน์ จารึกเรียก
พุทธศาสน์ แต่ทำไมเราจึงเติม สระ ะ ลงจน
กลายเป็น พุทธศาสน์นำ ก็ไม่ทราบ

กลางเมืองสุโขทัยนี้มีพิหาร มีพระพุทธรูปทอง
มีพระอิฐจารส มีพระพุทธรูป มีพระพุทธรูปอัน

ใหญ่ มีพระพุทธรูปอันราม มีพิหารอันใหญ่ มี
พิหารอันราม มีปู่ครู..... มีเถร มีมหาเถร

ราม - หมายความว่าขนาดตกลง แต่ด่มเต็จ
พระมงกุฎเกล้า ฯ ทรงแปลว่างาม

เบื้องตะวันตก เมืองสุโขทัยนี้ มีอรัญญิก พ่อขุน
รามคำแหงกระทำไอยทานแก่มหาเถร สังฆราช
ปราชเรียนจบปีฎกไตร หลวกกว่าปู่ครูในเมือง
นี้ ทุกคนลุกแต่เมืองศรีธรรมราชมา ในกลาง
อรัญญิกมีพิหารอันหนึ่ง มนใหญ่สูงงามแก่กม
มีพระอัฐฐารสอันหนึ่งลุกขึ้น

หลวก - รัหลัก เป็นปราชญ์

ปู่ครู - ด่มภาร หรือ อธิการ

ดุก - คำดตราจารย์ เซเตด แปลว่า มา แต่ใน
วรรคนี้มีคำว่า "มา" อยู่แล้ว คำว่า ดุก คงหมาย

ความว่า เดินทาง (ข้าพเจ้าสงสัยว่าจะเป็น "ตุ๊ก" คือ
 หมายความว่า บอช เพราะทางเหนือเรียกคนที่ยังไม่
 ได้บวชว่า คนดิบ ได้เบ็ดตุ้คำอ่านเก่า ๆ ของศิลาหลัก
 นั้นเป็น ตุ๊ก แต่เมื่อกลับไปตรวจตัวอักษรในจารึก
 ปรากฏว่า เป็นตัว ด แน่ไม่ใช่ ต)

การที่ยกย่องพระภิกษุที่มาจากนครศรีธรรมราช
 ว่าวิรุฬหกนักปราชญ์ยิ่งกว่าภิกษุสุโขทัยนั้น เป็นความ
 จริง เพราะทางนครศรีธรรมราช และเมืองทั้ง
 หาดายในบักย์ไค่นั้น มีความเจริญมาก่อนภาคเหนือ
 ทุกประการ โดยที่บักย์ไค์ได้รับอารยธรรมมาถึง
 ดองทาง คือ อารยธรรมในทางศิลปวิทยาการ ได้
 มาจากศรีวิชัย ซึ่งแผ่จากทางไค้ชนมาสู่เหนือ และ
 อารยธรรมในทางพระพุทธศาสนา แผ่จากนครปฐม
 ลงไปทางไค้ เราทราบกันอยู่แล้วว่า ในเมืองเรา
 นั้นพระพุทธศาสนาได้แผ่ไปทางบักย์ไค์ก่อนทางภาค
 เหนือ นับตงพณนี้ ฉะนั้นจึงไม่เป็นการประหลาด

อย่างไรก็ดี ที่ภิกษุนครศรัทธมราชจะรู้หัดนัก
ปราชญ์ดีกว่าทางภิกษุทางสุโขทัย

แก้ม — ที่สุด “งามแก้ม” คืองามที่สุด

เมืองตะวันออกเมืองสุโขทัยนี้ มีพินาร มีปู่ครู
มีทะเลหลวง มีป่าหมาก ป่าพลู มีไร่มีนา มีถีน
มีถ่าน มีบ้านใหญ่บ้านเล็ก มีป่าม่วง มีป่าขาม ดู
งามดังแก้ว

ดังแก้ว — ดังภาพเขียน, กวี่ในชั้นหลัง ๆ ใ้ว่า
“ดังแก้ว” คือหมายความว่าเหมือนอย่างจงใจทำ

เมืองต้นนอนเมืองสุโขทัยนี้ มีตลาดปสาน มีพระ
อัญนะ มีปราสาท มีป่าหมากพร้าว ป่าหมากกลาง
มีไร่มีนา มีถีนมีถ่าน มีบ้านใหญ่บ้านเล็ก

เมืองต้นนอน — ทิศเหนือ

ปสาน — คัดยภาษาเปอร์เซีย ว่า บาร์ซาร์ และ

คำว่าบารัซาร์ฝรั่งก็เอาไปใช้หมายถึงร้านขายของ
เดี่ยวณบางแห่งเราพูดว่า “ตลาดยี่ด่าน”

ปราสาท — เข้าใจว่าเป็นปราสาทหินอยู่ที่วัดพระ
พายหลวงในเวदान

เบองห้วนอนเมืองสุโขทัยนี้ มีกู่พิหารปู่ครุอยู่
มีสระดงส มีป่าพร้าว ป่าลาง มีป่าม่วงป่าขาม มี
น้ำโคก มีพระชะพงผี เทพดาในเขอนั้น เป็น
ใหญ่กว่าทุกผีในเมืองนี้ ขุนผู้ใดถือเมืองสุโขทัย
นี้แล้ว ไหว้ผีพลูก เมืองนี้เที่ยง เมืองนี้ดี ผีไหว
บ่ดีพลีบ่ถูก ผีในเขอนั้น บ่คุ้มบ่เกรง เมืองนี้หาย

เบองห้วนอน — ทิศใต้

สระดงส — ทำนบ

ข้อความต่อไปจากนั้น แสดงให้เห็นว่า ทาง
ราชการกรุงสุโขทัยนับถือผ้อย่างแรงกล้า และแสดง
ให้เห็นว่าผู้ใดได้ครองเมือง (ถือเมือง) จะต้องทำ

การไหว้พตีให้ถูกแบบ มิฉะนั้นบ้านเมืองจะพินาศ
 คำว่า หาย หมายถึง เต็มโซม ถ้าเต็มโซมโดย
 รวดเร็วฉับพลัน ก็ว่า หายฉับ และบางทีก็ดับหน้า
 เป็นหลัง ก็กลายเป็น “ฉับหาย”

๑๒๑๔ ศก ปีมะโรง พ่อขุนรามคำแหง เจ้าเมือง
 ศรีสัชนาลัยสุโขทัย ปลูกไม้ตาลขึ้นได้สิบสี่เข้า
 จึงให้ช่างพื้นชะดาร์หินตั้งหว่างกลางไม้ตาลนี้ วัน
 เดือนดับเดือนโอกแปดวัน วันเดือนเต็มเดือน
 บ้างแปดวัน ฝูงปู่ครูเถรมหาเถรขนนึ่งเหนือ
 ชะดาร์นี้ สวดธรรมแก่อุบาสกฝูงท่วยจำศีล ฝึกใช้
 วันสวดธรรม พ่อขุนรามคำแหงเจ้าเมืองศรีสัชนา
 ลัยสุโขทัย ขนนึ่งเหนือชะดาร์หิน ให้ฝูงท่วยลูก
 เจ้าลูกขุน ฝูงท่วยถือบ้านถือเมืองกัน วันเดือน
 ดับเดือนเต็ม ท่านแต่งช่างเผือกกระพัดलयง
 เทียนย่อมทองงา..ขวา ชอรรุจาศรี พ่อขุนรามคำ

แหงขันขไปนบพระ... อรัญญิกแล้วเข้ามา

คักที่อยู่บนันทัดต้นนั้น เป็นมหาคักกราช ตรง

กับ พ. ศ. ๑๘๓๕

เดือนโถก — (เดือนออก) ข้างชัน

เดือนบ่าง — ข้างแรม

ชะดาร์ — แผ่น, ชะดาร์หิน — แผ่นหิน คือพระ
แท่นมนังคศิลา ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้า
อยู่หัว ครังยังทรงผนวช เสด็จขึ้นไปประทับที่
สุโขทัย ทรงพบพระแท่นนักตรัสตั้งให้เชิญลงมา
ก่อเป็นแท่นไว้ที่วัดราชาธิวาส ซึ่งเป็นวัดที่ประทับ
อยู่ในเวदानั้น ครันเมื่อราชาภิเศก โปรดเกล้าฯ ให้
ยกแท่นนั้นไปตั้งไว้ในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ภาย
หลังให้ย้ายไปเป็นแท่นเศวตฉัตร ในพระที่นั่งดุสิต
มหาปราสาท

กระพัด — สายรัดกุบบนหลังช้าง (คำเขมร)

ดยาง — ภู เครื่องประดับหัวช้าง (คำเขมร)

เทียนย่อมทองงา... ขวา - คิวอักษรขาดหายไปคำหนึ่ง คำที่ดับหายไป เข้าใจว่าเป็น "ซ้าย" ซึ่งจะได้ความตามที่ศาสตราจารย์ เซเดต์ แปลไว้ว่า "อ่านข้างประดับด้วยทองและเครื่องงาทองซ้ายขวา" ข้าพเจ้าสงสัยจะเป็นการเอาทองไปประดับที่ข้างทั้งซ้ายขวา แต่ไม่มีหลักฐานยิ่งไปกว่าของศาสตราจารย์ เซเดต์

จารึกอันหนึ่ง มีในเมืองขุขันธ์ สถาปนาไว้ด้วยพระศรีรัตนธาตุ จารึกอันหนึ่งมีในถ้ำ ขอถ้ำพระราม อยู่ฝั่งน้ำส้มพวย จารึกอันหนึ่งมีในถ้ำรัตนธาร ในกลวงป่าตาล มีศาลาสองอัน อันหนึ่งขอศาลาพระมาศ อันหนึ่งขอพุทธศาลา ขะดาร์หิน น้ ช่อมะนังคศิลาบาตร สถาปนาไว้หน้ จึงทั้งหลายเห็น

สถาปนา - ตั้ง

ในกลวง - ข้างใน

คำว่า “มโนคติ” บางทีจะมาจาก มโนคติ เป็น
ชื่อแผ่นหินในเรื่องนิยายอินเดียมียุอยู่ในภูเขาหิมาลัย

พ่อขุนรามคำแหง ลูกพ่อขุนศรีอินทราทิตย์ เป็น
ขุนในเมืองศรีสัชนาลัยสุโขทัย ทั้งมากาวลาวและ
ไทย เมืองใต้หล้าฟ้า... ไทยชาวอุชาวของมา
ออก ๑๒๐๗ ศกบกุน ให้ชุดเอาพระธาตุออกทั้ง
หลายเห็น กระทบบาบารอแก่พระธาตุใต้เดือน
หกวัน จึงเอาลงฝังในกลางเมืองศรีสัชนาลัยก่อน
พระเจดีย์เหนือหกเขาจึงแล้ว ตั้งเวียงผาล้อม
พระมหาธาตุสามเข้าจึงแล้ว

มา - กาว - ลาว - ไทย เป็นชื่อของคนทั้ง ๔
ชาติ ตัวอักษรข้างหลังคำว่า “ฟ้า” นั้น มีตัว ฎ อยู่
ตัวหนึ่ง นอกนั้นดับหายไป น่าเสียดายนัก เคยเดาไม่
ออกกว่าคำที่ต่อ “ฟ้า” นั้นเป็นอะไร เดียวที่เราพูด
กันว่า ดูปดฟ้าเขียว แต่คนชนตนด้วยตัว ฎ

จะเป็นเขี้ยว ไม่ได้

ชาวยุ — คนอยู่ทางแถบแม่น้ำอู

ชาวทอง — คนอยู่ทางแถบแม่น้ำโขง

มหาศักราช ๑๒๐๗ ตรงกับ พ.ศ. ๑๘๓๐ ซึ่ง

ดื่อกันได้ความว่าเป็นปีระกา ไม่ใช่ปีกุน

หกเข้า—ด้ามเข้า หมายถึง หกปี—ด้ามปี

เมื่อก่อนลายสือไทนบีม ๑๒๐๕ ศกปีมะแม พ่อ
ขุนรามคำแหงหาใคร่ใจในใจ แลใส่ลายสือไทน
ลายสือไทนจึงมีเพื่อพ่อขุนผู้หนีใส่ไว้

เรื่องตัวอักษรไทยนี้ คำศัตรจารย์ เซเคด ได้
เขียนไว้เป็นตำนานอันประเสริฐเล่มหนึ่ง ซึ่งผู้ใคร่
ศึกษาประวัติอักษรไทยโดยละเอียดควรอ่าน หนังสือ
เล่มนั้น ซึ่งมีชื่อว่า “ตำนานอักษรไทย”

ปัญหาที่ว่า พ่อขุนรามคำแหงจะเป็นคนแรกที
บัญญัติอักษรไทยหรือไม่นี้ ก็มีข้อโต้เถียงกันอยู่
มาก คำศัตรจารย์เซเคด เห็นไปในทางที่ว่า พ่อ

ขุนรามคำแหงไม่ใช่เป็นคนแรกที่บัญญัติอักษรไทย
 ขึ้น เพราะก่อนสมัยพ่อขุนรามคำแหงนั้น ไทยก็มีตัว
 หนึ่งคือใช้ ซึ่งศาสตร์จารย์เซเคด เรียกว่า “อักษร
 ไทยเดิม” แต่ตามทางตรรกะค้นปรากฏว่า ตัวอักษร
 ไทยที่มีอยู่ก่อนสมัยพ่อขุนรามคำแหงนั้น ไม่ใช่
 อักษรไทย เป็นอักษรมอญกับเขมรที่ไทยเอามาใช้
 เขียนภาษาไทย เมื่อเขียนไม่สะดวก โดยตัวอักษร
 ไม่พอกับสำเนียงแต่ละภาษา ก็เปลี่ยนแปลงบ้าง แต่
 รูปร่างของตัวอักษรก็คงเห็นเป็นอักษรมอญเขมรอยู่
 อย่างชัด พ่อขุนรามคำแหงได้บัญญัติตัวอักษรไทย
 ขึ้น ซึ่งเมื่อพิจารณาเหตุแต่ตัวอักษรก็น่าคิดไปว่าพ่อ
 ขุนรามคำแหงเพียงแค่เอาตัวอักษรแบบ มอญเขมร
 มาเปลี่ยนแปลงเล็กน้อย แต่ความจริงนั้น การที่
 พ่อขุนรามคำแหงบัญญัติอักษรไทยขึ้น ข้อสำคัญ
 ไม่ได้อยู่ที่ตัวอักษร ข้อสำคัญอยู่ที่วิธีเขียน คือ
 อักษรมอญ เขมร มีตัวซ้อน ที่เรียกว่าตั้งโยค

พ่อขุนรามคำแหงได้เด็กวิธสังโยค ซึ่งต้องนับว่าเป็น
 เครื่องคิดของชาติไทยนักหนา เพราะว่าถ้าเรายังใช้
 วิธสังโยคอยู่จนบัดนี้แล้ว ไทยเราจะไม่สามารถมี
 เครื่องพิมพ์ดีดใช้ได้เลย ข้อสำคัญอีกประการหนึ่ง
 คือสระ ซึ่งมอญ เขมร เอาไว้ข้างบนบ้างข้างล่าง
 บ้าง พ่อขุนรามคำแหง บัญญัติให้เรียงอยู่ในบันทึก
 เดียวกัน ซึ่งตรงกับวิธเขียนของยุโรป พ่อขุนราม
 คำแหงไม่รู้หนังสือยุโรปเลย แต่มีความฉลาดตรง
 กันเข้าอย่างน่าอัศจรรย์ นอกจากนั้นพ่อขุนรามคำแหง
 ยังเพิ่มวรรณยุกต์บอกสำเนียงไว้ให้ตรงตามสำเนียง
 ไทย ข้อบัญญัติเหล่านี้ต้องนับเป็นของใหม่ และ
 ถึงอย่างไร ๆ พ่อขุนรามคำแหงควรได้รับเกียรติยศ
 ว่าเป็นคนแรกที่บัญญัติ "ลายสี่เฑาะว์"

มหาศักราช ๑๒๐๕ นั้น ตรงกับพุทธศักราช ๑๘๒๘
 คือเป็นปีที่ ๒๘ แห่งรัชกาลพ่อขุนรามคำแหง และ
 ศิลาจารึกหลักนี้ข้าพเจ้าเข้าใจว่าอาจเริ่มใน พ.ศ.

๑๙๒๘ นั้นเอง เพราะเป็นธรรมเนียมการบัญญัติตัวอักษรใหม่ ผู้บัญญัติย่อมจะปรารถนาให้จารึกไว้ทันที.

พ่อขุนพระรามคำแหงนั้น หาเป็นท้าวเป็นพระยา
แก่ไทยทั้งหลาย หาเป็นครูอาจารย์สั่งสอนไทย
ทั้งหลาย ให้รู้บุญรู้ธรรมแท้

คำว่า “หา” ไม่ใช่คำปฏิเสธ ถ้าเป็นคำปฏิเสธ
ต้องพูดว่า “หาไม่ได้” ถ้าพูดคำว่า “หา” เฉยๆ ักดับ
เป็นคำยืนยันให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น.

แต่คนอันมีในเมืองไทย ด้วยรู้ ด้วยหลง ด้วย
แก่ลัว ด้วยหาญ ด้วยแคะ ด้วยแรง หากคนจักเสมอ
มิได้ อาจปราบฝูงข้าศึก มีเมืองกว้างขวางหลาย
ปราบเบืองตะวันออก รอดสระหลวง สองแคว
ลุมบาจายสกา เทาฝั่งของ ถึงเวียงจันทน์เวียงคำ
เป็นทีแล้ว เบืองหัวนอนรอดคนที่ พระบาง

แพรว สุพรรณภูมิ ราชบุรี เพชรบุรี ศรีธรรมราช
 ฝั่งทะเลสมุทเป็นที่แล้ว เบื้องตะวันตก รอด
 เมืองฉอด เมือง...น หงสาพดี สมุทห้าเป็น
 แดน เบื้องต้นนอน รอดเมืองแพรว เมืองม่าน
 เมืองน... เมืองพลัว พันฝั่งของ เมืองชะวาเป็น
 ที่แล้ว ปลุกลงเคียงฝูงลูกบ้านลูกเมืองนั้น ชอบ
 ด้วยธรรมทุกคน

แคะ — ความพยายาม

ตะวันออก — ในตอนนั้นเขียน “ออก” จริง ๆ ไม่
 ใช่ว่า “ออก” เหมือนตอนต้น ๆ จึงทำให้เห็นว่า ความใน
 ตอนท้ายนั้นเขียนในระยะเวลาห่างจากตอนต้นหลายปี

รอด — ตอดอด, พัน, เคยไป

ดระหวาง — พิจารณา

ต้องแคว — พิษณุโลก

ดูมบาจายต์คา — ดูมหน้าป่าดึก

เท้าฝั่งของ — กระทบถึงฝั่งแม่น้ำโขง (เท่า คีธ)

ตราบเท่า, กระทั่งถึง มีใช้มาข้างต้นแล้ว)

เป็นที่แล้ว — เป็นที่สุด

คนที่ — อยู่ระหว่างกำแพงเพชรกับนครสวรรค์

พระบาง — นครสวรรค์

แพรก — เมืองสวรรค์ (อำเภอ)

ชื่อเมืองที่อยู่ภายหลังเมืองฉอด ตรงทิศ

อักษรหายไปนั้น มีตัว “น” เหลืออยู่ตัวหนึ่งเป็นตัว

ท้าย ไม่ได้ความว่าเมืองอะไร

หงสาวดี ในจารึกนี้ เขียน หงสาพดี

ต่อจากคำว่า เมือง ม่าน ชื่อเมืองตบหาย เหลือ

ตัว “น” อยู่ตัวหนึ่งเป็นตัวต้น บางทีจะเป็นเมือง

ม่าน ส่วนเมืองม่าน นั้น ไม่แน่อะไร

เมืองพลว — อยู่ริมแม่น้ำน่านตอนเหนือ

ชวา — ไม่ใช่แซกชวา เป็นชื่อเมืองหลวงพระ

บางซึ่งเดิมเรียกว่า บ้านซำ และคำว่า ชวา ก็มา

จากคำว่า ซำ นั้นเอง.

บอกแก้คำผิด

ด้านที่	บันทึกที่	คำว่า	แก้เป็น
๑	๔	นอต	นอด
”	๕	ขวา	ขวา
”	๖	เข้า	เข้า
”	๒๓	๙ + เลออ	๙ + เสื่อ
”	๓๒	ห็นน	ห็นน
๒	๔	กั	กั
”	๗	แตง	แตง
”	๑๗	เข้า	เข้า
”	๒๒	เข้า ๒๒	เข้า มา ๒๒
”	๒๕	๑๒๕ บดก	๑๒๕ บดก
”	๓๐	แม่	แม่
๓	๗	ไก	ใน
”	๑๒	ห้วง	ห้วง

ด้านที่	บันทึกที่	คำว่า	แก้เป็น
๔	๓	ฟ้า	ฟ้า
”	”	ฉิ...	ฉิ...
”	๓	จี้	จิ่ง
”	๔	แล้ว	แล้ว
”	๑๕	เบื่อง	เบ่ง
”	๒๓	หงสาพืด	หงสาพืด
”	๒๕	ฟง	ฝง
”	๒๖	เป (นื้ ท)	เป (นื้ ท)